

**Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
ім. М.В. Остроградського
Відділ освіти Лохвицької міської ради Полтавської області
Центр професійного розвитку педагогічних працівників
Лохвицької міської ради**

Формування читацької компетентності учнів початкових класів: від теорії до практики

**Залужна Ніна Іванівна,
вчитель початкових класів
Лохвицької гімназії №1 Лохвицької
міської ради Полтавської області,
спеціаліст вищої кваліфікаційної
категорії, старший учитель**

Лохвиця, 2022

Автор:

Залужна Ніна Іванівна, вчитель початкових класів Лохвицької гімназії №1 Лохвицької міської ради Полтавської області, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель

Стаж роботи за фахом – 27 років

Формування читацької компетентності учнів початкових класів:

від теорії до практики

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Савинська Т.І., директор Центру професійного розвитку педагогічних працівників Лохвицької міської ради

Петренко Т.О., заступник директора з навчальної роботи Лохвицької гімназії №1 Лохвицької міської ради Полтавської області

Даний методичний посібник висвітлює питання формування та розвитку читацької компетентності учнів початкової школи в умовах становлення НУШ. Автор висвітлює ряд теоретичних питань та положень, як то «читацька компетентність», «читання з розумінням», «модель компетентного читача згідно з вимогами Державного стандарту початкової освіти», а також на прикладі власної педагогічної практики пропонує ряд вправ, які можуть допомогти учителеві системно підтримувати учнів молодшої школи у їх становленні як компетентних читачів.

Посібник адресований вчителям початкових класів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1 Читання – необхідна умова гармонійного розвитку особистості	7
1.1 Компетентісне навчання – основа сучасної освіти.....	7
1.2 Читання з розумінням як одне з найважливіших наскрізних вмінь.....	10
РОЗДІЛ 2 Базові читацькі пізнавальні процеси	13
2.1 Поняття «читацька компетентність»: широке і вузьке розуміння...	13
2.2 Базові пізнавальні читацькі процеси.....	14
2.2.1 Знаходження інформації.....	14
2.2.2 Формулювання простих висновків.....	15
2.2.3 Інтерпретування і інтегрування (узагальнення) інформації	15
2.2.4 Аналіз і оцінювання форми, мовленнєвих особливостей та структури тексту.....	16
2.3 Модель компетентного читача за Державним стандартом початкової освіти.....	16
2.4 Типи текстів для читання в початковій школі.....	18
2.4.1 Використання текстів у різних форматах.....	19
2.4.2 Робота з медіатекстом.....	19
РОЗДІЛ 3 Робота учителя-практика над становленням компетентного читача в новій українській школі	21
3.1 Перше знайомство з текстом. Вправи для першого періоду навчання	
3.2 Інтегрований підхід в НУШ – дієвий інструмент формування компетентного читача у другому циклі навчання молодших школярів	
3.3 Діяльнісний підхід. Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо).....	31
3.4 Щоденні вправи для формування достатнього темпу читання.....	33
3.5 Читання в парах (Читання з другом).....	35

3.6 Читання з передбаченням.....	36
3.7 Графічні організатори.....	37
3.8 Стратегії критичного читання.....	38
3.9 Спрямоване читання.....	42
ВИСНОВКИ.....	44
ЛІТЕРАТУРА.....	45

ПЕРЕДМОВА

Відповідно до Концепції Нової української школи (НУШ), кожна з ключових компетентностей, що є обов'язковою для випускника Нової української школи (чи то математична, чи соціальна, навіть навички у природничих науках і технологіях), уміщує в собі спільні наскрізні вміння, які мають розвиватися впродовж усього життя. Одні з них – *уміння читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно та письмово, критично мислити та конструктивно керувати емоціями, застосовуючи емоційний інтелект*. Все це, так чи інакше, стосується читання.

У ключових освітніх документах сучасної реформи початкової освіти – Державному стандарті початкової освіти, Державному стандарті базової середньої освіти – термін «читацька компетентність» не використовується, але зустрічається наскрізне вміння «читання з розумінням», що є компонентом усіх ключових компетентностей. Окрім цих термінів, у педагогічних виданнях можна зустріти визначення «читацька грамотність», як поняття, що іноді використовується на заміну поняттям «читацька компетентність» та «читання з розумінням». Тому одним із завдань посібника є деяке розмежування цих понять. У першому та другому розділах роботи аналізую названі поняття і визначаю базові читацькі пізнавальні процеси.

У цьому посібнику ставлю за завдання простежити навчальний поступ учня у межах становлення наскрізного вміння «*читання з розумінням*» у двох циклах – першому і другому – відповідно до Державного стандарту початкової освіти, а також задля забезпечення наступності в освіті порівнюю зміст вищезгаданого наскрізного вміння на рівні базової середньої школи відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти.

Розвиток навичок читання, методи навчання вдумливого і свідомому читанню – одне з найважливіших питань серед педагогів. Воно неодноразово виносилось на обговорення на засіданнях методичних об'єднань учителів початкових класів Лохвицької гімназії №1 та засіданнях творчої групи «Паросток», керівником якої я є.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що ефективний процес виховання людини майбутнього, якій притаманні навички ХХІ століття, неможливий без вироблення в учнів навичок правильного, виразного, швидкого та свідомого читання. Прищепити любов до читання – це значить переконати дитину у необхідності дружити з книгою, відчувати її користь у повсякденному житті як неоціненного джерела знань та засобу спілкування і емоційного впливу.

Працюючи з дітьми початкової школи більше ніж 25 років, переконалася у тому, що успішне оволодіння основами наук з різних предметів – літературного, математичного чи природничого циклів – у

значній мірі залежить від достатньо розвиненої навички читання. Адже розуміння статті підручника з природознавства, медіатексту чи навіть задачі залежить від достатньо сформованих базових читацьких пізнавальних процесів. Їх аналізую у другому розділі роботи.

У Лохвицькій гімназії працюю впродовж 16 років. Завжди розуміла важливість розвитку навичок читання задля подальшого успішного навчання моїх випускників. Учителі середньої і старшої школи відзначають вміння моїх учнів працювати з текстом, робити його лінгвістичний аналіз, увагу дітей до краси художнього слова, а також розвинені на високому рівні якісні характеристики читання: виразність, чіткість артикуляції, швидкий темп, розуміння прочитаного. А, отже, написання роботи – результат багаторічної практичної діяльності.

Формування читацької компетентності – процес складний та довготривалий. Але завдання учителя – зробити його цікавим та бажаним для учнів. Впродовж тривалого часу збирала, створювала, спостерігала у практичній діяльності колег численні вправи з формування читацької компетентності – своєрідні ключі, дієві інструменти, що роблять процес навчання читати безпосереднім і органічним. У третьому розділі представляю вправи, попередньо згрупувавши їх до використання у обох циклах навчання в НУШ. Всі вправи розділу апробовані у моїй практичній діяльності.

Від учителя початкових класів значною мірою залежить, чи полюблять діти читання або залишаться байдужими до літератури; чи стануть вони друзями книги і постійними її читачами, таким чином здобуваючи широту кругозору, міцні знання; чи легким буде їх перехід до базової середньої школи; чи «знайдуть» самих себе у сьогоднішньому складному і багатомірному житті.

РОЗДІЛ 1. Читання – необхідна умова гармонійного розвитку особистості

Завдяки різним органам чуття людина здатна сприймати світ: спостерігаючи, відчуваючи на смак чи запах, спілкуючись з людьми, діючи в ньому. Одним із найдивовижніших і водночас найпотужніших засобів пізнання світу є читання. Саме читаючи, людина пізнає основи вікової культури, здатна уявно побувати в незвіданих місцях, насолодитися влучністю і красою друкованого слова, ознайомитися з науковими відкриттями. Саме тому вміння читати свідомо, вдумливо, з розумінням є необхідною властивістю подальшого успішного розвитку особистості.

Завдання школи, і початкової школи зокрема, полягає в тому, щоб виховати людину, що здатна орієнтуватися в морі текстів, спроможна читати критично, свідомо, з розумінням. Завдання учителя полягає в тому, щоб допомогти дітям зрозуміти цінність книги, її унікальність як джерела інформації.

Щоб учитель міг успішно впоратися із поставленими перед ним завданнями, у даному посібнику маємо за мету з'ясувати суть ряду ключових понять, а саме: «читацька компетентність», «читання з розумінням», «читацька грамотність», «критичне читання». Цим базовим поняттям і присвячено даний розділ.

1.1 Компетентісне навчання – основа сучасної освіти

Закон України «Про освіту» визначає, що метою повної загальної середньої освіти є *«всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності»*[3].

У свою чергу галузевий Закон «Про повну загальну середню освіту» розкриває це визначення так: *« Система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, власної країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; формування в учнів компетентностей, визначених Законом України “Про освіту” та державними стандартами*[4].

Досягнення цих цілей, відповідно до Закону «Про освіту», забезпечується шляхом формування в здобувачів освіти **ключових компетентностей**, які необхідні людині для успішної самореалізації в житті.

Згідно з Концепцією нової української школи, до школи, до ключових компетентностей належать[5].:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самотійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самотійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що

передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, вміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

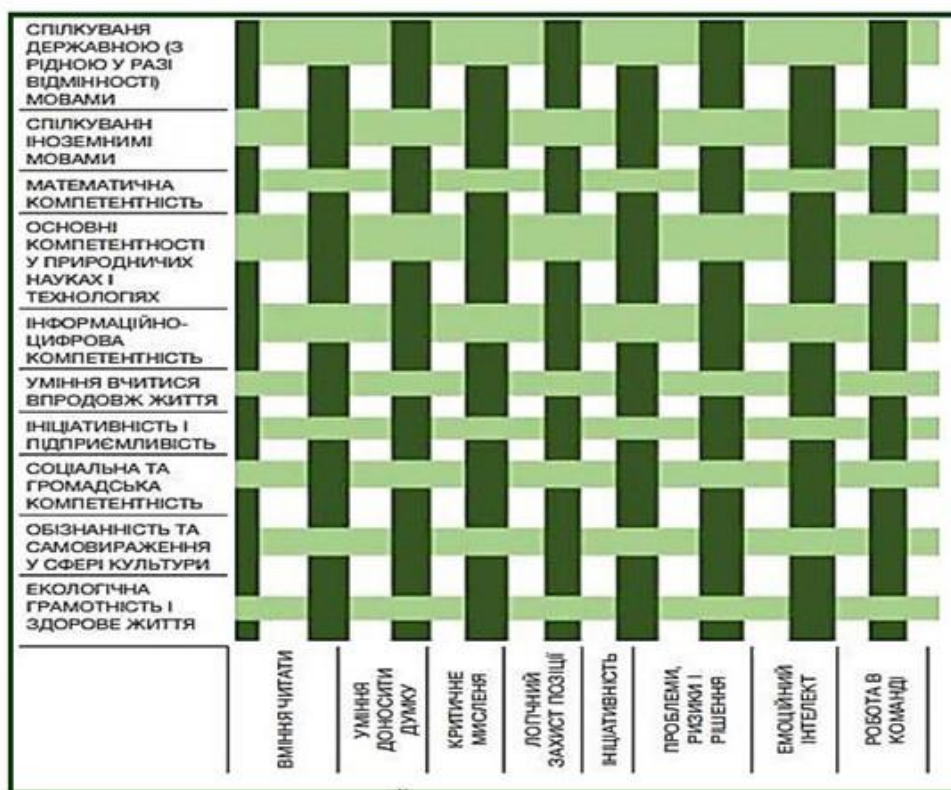
10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень[5]..

Державний стандарт початкової освіти деталізує мету освіти на рівні початкової школи у розрізі формування мовленнєвої компетентності так: «Метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей[1]».

1.2 Читання з розумінням як одне з найважливіших наскрізних вмінь

«КАНВА» РОЗВИТКУ УЧНЯ. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ І НАСКРІЗНІ ВМІННЯ.

Як видно із використаних нормативних документів, серед умінь, що є спільними і вагомими для усіх компетентностей, на першому місці стоїть **уміння читати з розумінням**. Нічого дивного чи незвичного у цьому немає, адже саме через читання величезного пласту найрізноманітніших матеріалів з різних сфер суспільного життя, науки, техніки людина відкриває для себе широкий світ, вивчає його, розширює для себе межі та горизонти, щоб стати сучасною розвинутою гармонійною особистістю, що здатна змінювати і себе, і оточення. Що ж таке читання з розумінням? Адже учителям початкових класів важливо чітко окреслити межі поняття задля правильного і оптимального пошуку методів і прийомів формування його в учнях?

Державний стандарт базової середньої освіти[2] тлумачить це поняття в п. 9 як *«здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів[2]»*.

Таке тлумачення дає підстави говорити про важливість цього наскрізного вміння як складника усіх 11 ключових компетентностей, що є спільним для обох стандартів – і початкової, і середньої освіти, та і стверджувати, що удосконалення цього вміння впливає на становлення ключових компетентностей в учнів з першого по одинадцятий клас. Усвідомлення учителем учнівського поступу в оволодіння цим умінням може стати основою для продуктивного вибору методів і форм навчання, зокрема і у розрізі впровадження інтегрованого навчання на рівні базової освіти.

Важливо зазначити, що становлення цього вміння передбачає доступ сучасних учнів до різноманітних носіїв текстів, зокрема паперової книги, електронної книги, смартфона, планшета тощо, та не обмежується лише роботою з художніми творами. Звісно, читання художніх творів як творів мистецтва має величезний вплив на розвиток свідомості дитини, формування її естетичного смаку, розвиток пам'яті, уваги, розвиток таких компетентностей, як «володіння державною мовою», «розвитку усного активного мовлення. Зараз важливо усвідомлювати, що спілкування сучасного молодшого школяра виходить далеко за межі художньої літератури і, звісно, знаходить своє відображення в дитячій науково-популярній, довідковій, яка за останній період стала дуже поширеним явищем. Якраз читання з розумінням різноманітних медіатекстів, інструктивних текстів є значущим чинником становлення ряду ключових компетентностей, окреслених у Законі України «Про освіту» та стандартах початкової та базової середньої освіти.

Таблиця 1

Наскрізне вміння «читання з розумінням»			
1 цикл		2 цикл	
1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного.	Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними	Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними	Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними

	пристроями.	пристроями, що охоплює зокрема вміння виявляти припущення й інформацію, надану в тексті в неявному вигляді.	пристроями, , що охоплює зокрема вміння виявляти припущення й інформацію, надану в тексті в неявному вигляді, підкріплювати власні висновки фактами з тексту.
--	-------------	---	---

Як видно з таблиці 1, у *першому циклі* початкової школи (1 та 2 класи) увага учителя має бути спрямована на забезпечення емоційного, інтелектуального та естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного також на те, які забезпечити носії текстів і як необхідно організувати роботу з ними, щоб текст став доступним для сприймання дітьми. Ураховуючи обмеження, які накладені на роботу зх цифровими пристроями у початковій школі, перевагу, безумовно, слід надавати формуванню вміння дітей працювати паперовими носіями текстів (книги), але паралельно поступово відкривати перед ними і і можливості цифрових носіїв (електронна книга, смартфон, планшет чи ноутбук).

У *другому циклі* початкової школи (3 і 4 клас) уміння читати з розумінням удосконалюється та поглиблюється, зокрема, школярі оволодівають прийомами аналізу текстів різних видів (художніх, наукових, публіцистичних, медіатекстів тощо).

Цікавим буде порівняння суттєвих характеристик наскрізного вміння «читання з розумінням», що зафіксовані в Державному стандарті базової середньої освіти [2], з тими характеристиками сформованості цього вміння, яких мають досягнути випускники початкової школи, то стає зримим подальше поглиблення цього вміння у **базовій школі**: зокрема, *«здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів[2]»*.

Розділ 2 Базові читацькі пізнавальні процеси

Зараз в Україні широкого розмаху набув процес реформування змісту та якості освіти, йде гуманізація та демократизація цілей початкової освіти. Цей процес є однією зі складових загального процесу перезавантаження світових та європейських освітніх систем і спрямований на особистісний ріст та розвиток молодших школярів, формування в них предметних і ключових компетентностей.

Реалізація компетентісного підходу сучасної освіти в цілому і в процесі навчання читати зокрема створює необхідність визначення суті **читацької компетентності**, її складових; з'ясування її місця та ролі серед інших компетентностей молодшого школяра.

2.1 Поняття «читацька компетентність»: широке і вузьке розуміння

У науковій методичній літературі, що розглядає процес читання, процес навчання та оцінювання результатів навчання існують неоднозначні тлумачення поняття «читацька компетентність».

*«**Читацьку компетентність** у системі початкового навчання доцільно розглядати як предметну. ...предметну компетентність ми розуміємо як особистісне утворення, що інтегрує відповідно до вимог певного предмета, знання, уміння й навички, особистий досвід, ставлення до процесу і результату. Відтак і читацьку компетентність учня ми будемо розуміти як сукупність освітніх елементів, яка виявляється у володінні системою літературних знань, умінь і навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості та здатності їх використовувати з метою пізнання навколишньої дійсності, задоволення власних потреб (пізнавальних, естетичних, самоосвітніх та ін.) [6]»*

У широкому значенні – читацьку компетентність молодшого школяра можна розглядати як комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчогорозв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей [8].

Звісно, наведені як приклад терміни мають чимало спільного, проте вирізняються і специфічними рисами. Це пояснюється тим, що явище, яке розглядається, є багатовимірним і багатогранним. Саме тому науковці, розглядаючи його, намагалися окреслити головне в понятті, фіксували в ньому значущі відповідно до кута вивчення аспекти.

На прикладі наведених визначень бачимо, що у вітчизняній методичній літературі стосовно початкової школи частіше за все читацьку компетентність трактують як читацьку літературну, тобто *вузьку предметну компетентність*. Проте сьогодні в ракурсі інтегрованого навчання очевидним стає те, що читацьку компетентність молодших школярів слід

зараз розуміти як більш *універсальну особистісну характеристику*. Адже уміння читати надає можливість працювати не лише з літературними художніми текстами, але й текстами, з якими діти частіше, ніж з літературними, зустрічаються у житті – текстами інформаційними.

У наш час зміст поняття «читацька компетентність» змінюється. Цьому причиною є швидке зростання обсягів, урізноманітнення форм, видів і змісту писемних текстів, що використовуються у 21 столітті. Через це «освіта вгалузі читання зазнає в наш час суттєвого переосмислення: якщо ще донедавна її метою було передусім накопичення та засвоєння інформації, то нині йдеться про формування здатності особи працювати з будь-якими видами інформації, розуміти, належно осмислювати, оцінювати її та застосовувати відповідно до все більш ускладнених особистих і суспільних потреб» [11].

2.2 Базові пізнавальні читацькі процеси

Численні дослідження науковців переконують, що читання – необхідна умова всебічного розвитку особистості учня. Читання об'єднує дві групи вмінь: ті, що допомагають відтворювати звукову форму слова (формальне читання), і ті, що засновані на сприйнятті та усвідомленні змістової інформації (розуміння, аналіз, осмислення, формування життєвих висновків тощо). Ці дві фактичні сторони читання невіддільні одна від одної і не можуть окремо існувати. Тому вчені дійшли висновку, що базовими читацькими пізнавальними процесами, які об'єднують в єдиний процес дві сторони читання і забезпечують цілісне сприйняття тексту в його формальній, смисловій, емоційній єдності є такі:

- 1) сприйняття інформації;
- 2) формулювання простих висновків на основі поданої інформації;
- 3) інтерпретування і інтегрування (узагальнення) інформації;
- 4) аналіз і оцінювання змісту тексту і мовних засобів, мовленнєвих особливостей та структури тексту.

Компетентний читач – це особа, яка спроможна здійснювати ці базові читацькі процеси на достойному рівні, опрацьовуючи тексти різної функціональної направленості. Зупинимось на короткій характеристиці зазначених читацьких пізнавальних процесів.

2.2.1 Знаходження інформації

Знаходження інформації в тексті можна вважати основною (базовою) конгнітивною операцією, тому її пояснюють як здатність читача орієнтуватися в тексті вцілому та в його частинах, а також знаходити в тексті вказані відомості.

Важливим є формування уміння швидко переглянути текст для того, щоб знайти конкретну інформацію. Це може бути інформація про місце, час, подію, послідовність подій в тексті, вчинок, ознаку, характеристику, рису

тощо. Також це може бути пошук мовленнєвих і виразних засобів тексту: епітетів, метафор, порівнянь. Операція пошуку інформації може здійснюватися учнем з власної ініціативи, а також бути задана учителем. Учень має швидко переглянути прочитаний текст, відшукати в ньому потрібне (важливим фактором при цьому є достатньо високий темп мовчазного читання чи читання вголос), сконцентрувати на потрібному свою увагу, виділити головне. Таке читання передбачає наявність уміння орієнтуватися в логічній і смисловій структурі тексту, здатність об'єднувати в логічне ціле факти з різних джерел відповідно до поставленої цілі. Робота з текстом/ текстами може завершуватись підготовкою повідомлення чи проекту. Окрім пошуку інформації безпосередньо в тексті, учень може мати необхідність здійснювати пошук у нетекстових елементах : таблицях, схемах, діаграмах тощо.

Учитель може судити про правильність і точність розуміння тексту з відповіді учня. Контрольними для учня і показовими для учителя можуть бути завдання такого типу:

- відповісти на запитання вчителя щодо основної інформації тексту;
- відповісти на запитання, що стосуються важливих деталей;
- порівняти самостійно здобуту інформацію з тією, яка була відома раніше;

- знайти у тексті вказані учителем факти/ одиниці смислової інформації, інші вправи пошукового характеру;

Такі чи подібні завдання здійснюються на уроці за умови уже сформованого уміння читати завдяки систематичній роботі з навчальними текстами діючих підручників чи додаткових посібників.

2.2.2 Формулювання простих висновків

Ми говоримо про сформовану читацьку компетентність тоді, якщо учень володіє здатністю читати між рядками.

Цей процес передбачає встановлення ланки в описі чи сюжеті, яка явно не представлена, але яка логічно впливає з уже існуючих. Таким чином читач як би бачить приховане, знайшовши логічний зв'язок між фактами. Зазвичай у початковій школі читач робить прості висновки про причину чи закономірний наслідок подій, про мету певних дій, подібність чи відмінність явищ чи об'єктів, про прогноз у подальшому розвитку сюжету.

2.2.3 Інтерпретування і інтегрування (узагальнення) інформації

Інтерпретування і інтегрування (узагальнення) інформації є складнішими порівняно з вищезгаданими конгитивними операціями, адже в процесі їх здійснення маленький читач має певною мірою реконструювати авторський задум, авторське бачення ситуації чи події, яку той представив в тексті. Для такої своєрідної реконструкції читач повинен врахувати почуття, судження героїв, факти, події, характеристики, авторські відступи в різних частинах тексту, встановити між ними зв'язки, формуючи таким чином ланцюжок висновків, що допоможуть розкрити повною мірою явний і прихований (підтекст) зміст тексту, виявити авторське бачення ситуації.

Інтерпретування текстової інформації в свою чергу передбачає перетворення виявлених зв'язків, виявлення головного і другорядного, встановлення відповідностей з ілюстраціями, малюнками, діаграмами. Окрім того, інтерпретування тлумачить мовні вирази, виявляє прямі і переносні значення. У роботі з художніми творами інтерпретування є особливо важливим, оскільки потребує простеження особливостей мовлення і вчинків персонажів із їх зовнішніми характеристиками. Це, безумовно, потребує більш зрілого і осмисленого підходу до аналізу тексту.

2.2.4 Аналіз і оцінювання форми, мовленнєвих особливостей та структури тексту.

Аналітичний і оцінювальний підхід до тексту є найскладнішим когнітивним процесом. Фактично під час цієї роботи маленький читач має зробити рефлексію всієї роботи над текстом щоб мати можливість зробити загальний висновок про вправність і майстерність автора у донесенні своєї позиції. Учень має оцінити увесь мовленнєвий арсенал майстра слова. Фактично на цьому етапі перед читачем немов постає завдання вийти за межі змісту тексту і оцінити його відсторонено з огляду на виразні засоби, логічність, достовірність, значущість окремих епізодів чи моментів задля загального розуміння ідеї. Учителю має вчити учня бачити це в тексті, тому важливими є знання дитини про жанри, нейтральну та емоційно забарвлену лексику, уявлення про гармонійне, влучне, доцільне.

2.3 Модель компетентного читача за Державним стандартом початкової освіти

Державний стандарт початкової освіти в мовно-літературній галузі у розрізі ключової компетентності «володіння державною мовою» називає групу умінь, які важливі для роботи з текстом. Такими ключовими вміннями названі «сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення власного досвіду». Ця група умінь і визначає здобувача знань як грамотного і компетентного читача включає в себе сімку загальних результатів навчання. Компетентний читач відповідно до Держстандарту «обирає тексти для читання, сприймає текст, аналізує та інтерпретує текст, перетворює інформацію, оцінює текст, збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід, читає творчо[1]».

Держстандарт також подає обов'язкові результати навчання на кінець кожного циклу.

Таблиця 2 **Загальні результати навчання компетентного читача[2]**

Загальні результати навчання	Обов'язкові результати навчання	
	1-2 класи	3-4 класи
Сприймає текст	передбачає за обкладинкою, заголовком та	прогнозує зміст дитячої книжки за

	ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами нескладні за змістом і формою тексти; розуміє фактичний зміст прочитаного [2 МОВ 2.1]	обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів [4 МОВ 2.1]
Аналізує та інтерпретує текст	пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту [2	пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів
Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід	розповідає про власні почуття та емоції від прочитаного тексту; відтворює емоції літературних персонажів під час інсценізації	описує емоційний стан персонажів, співпереживає
Оцінює текст	висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що ні; висловлює думки щодо простих медіатекстів	висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту
Обирає тексти для читання	бирає книжку для читання; пояснює власний вибір	визначає мету читання (для задоволення, розваги, пошуку потрібної інформації) та обирає відповідні тексти
Перетворює інформацію	на основі тексту малює/добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно	на основі тексту створює план, таблицю, модель
Читає творчо	експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій, імпровізує з репліками під час інсценізації тощо)	експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації

Зважаючи на очікувані результати учитель вибудовує стратегію, яка забезпечує учнівський поступ і заснована на принципі наступності.

2.4 Типи текстів для читання в початковій школі

Вітчизняні методичні посібники по-різному називають нехудожні тексти. Ми зустрічаємо паралельні чи взаємновживані терміни: науково-художні тексти, наукова література, науково-пізнавальні, навчальні, інформаційні тощо.

У міжнародній класифікації закріпився поділ текстів на типи за метою читання. Отже маємо розподіл на літературні та інформаційні. [12]

Справді, художні тексти не мають змістового та інформаційного навантаження, зате вражають силою художнього слова в сенсі емоційності. Усі інші тексти незалежно від виду (аргументативні, інформаційні, інструктивні, рекламні тощо) несуть певну інформацію, що й об'єднує їх у одну групу. Саме з огляду на це найбільш поширеною є така двочленна класифікація. У межах кожного типу уже допускається більш детальний жанровий розподіл. Художні тексти, зокрема, класифікують за загальноприйнятим в літературознавстві родово-жанровим критерієм

Таблиця 3 **Типи текстів для читання**

Тип тексту за функцією	Мета читання	Загальноприйняте визначення мети читання	Види, жанри
Художні тексти	Читач звертається задля збагачення емоційного досвіду, естетичного задоволення від краси художнього слова, розвитку власних творчих задатків	Читання заради літературного читацького досвіду	Епічні твори (оповідання, міфи, казки, легенди, перекази, притчі, повісті, поеми, байки) ліричні (вірші, пісні); драматичні (драматичні казки, п'єси)
Інформаційні твори	Читач звертається для одержання необхідної інформації, задоволення потреби у розширенні світогляду.	Читання заради отримання і використання інформації	Науково-пізнавальні статті, рекламні буклети, ділові папери (оголошення, запрошення, проекти)

Звернення дітей до художніх текстів закономірне під час навчання у початковій школі. Робота з інформаційними текстами науково-пізнавального характеру теж оправдана поточною практикою навчання у школі (статті підручників з курсу «Я досліджую світ», математики, курсу «Дизайн і технології» тощо. А от актуалізація рекламного *медіатексту* є для початкової школи дещо новим. Проте не можна у сучасному світі заперечувати їх актуальність і важливість. Адже сьогодні ці тексти набули ваги як важливі інформаційні продукти, що необхідні для задоволення особистих і суспільних потреб людини. Майже кожен суб'єкт сучасного соціуму або шукає і використовує інформацію, яку надають йому засоби масової інформації та інтернет, або продукує її.

Рекламні медіатексти на відміну від науково-пізнавальних статей не задовільняють пізнавальний інтерес читача, а цілеспрямовано направлені на читача як потенціального користувача певних послуг. Тому, зважаючи на поширення такого типу текстів, не можна оминати їх у школі; вони мають стати повноцінними медіатекстами і зайняти місце серед інших текстів до використання на уроках. Ці тексти задля забезпечення власної функціональності поєднують у собі суто специфічні ознаки: стислість, простоту викладу, використання повторів і слоганів, специфічне графічне зображення особливо в поєднанні з графічними засобами – кольором, особливими шрифтами, кольоровим рішенням. Завдяки цьому такі медіатексти стають корисним матеріалом для відпрацювання читацької компетентності.

2.4.1 Використання текстів у різних форматах

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призводить до змін і відповідних засобів читання: сьогодні співіснують традиційний паперовий формат текстів і цифровий, з яким читач може працювати шляхом використання різноманітних цифрових пристроїв – комп'ютерів, планшетів, смартфонів, електронних книг тощо.

З огляду на тенденції розвитку сучасного світу мають відбутися і відповідні зміни у процесі формування читацької компетентності учнів початкової школи. Зокрема читанню з електронних носіїв, особливо у другому циклі навчання, може бути приділено більше уваги. Взагалі в умовах впровадження у сучасному світі дистанційного і змішаного навчання учителі початкових класів мають визначити для себе переваги і ризики роботи з обома типами текстів та бути готовими їх комбінувати у виправданих пропорціях.

2.4.2 Робота з медіатекстом

Нова українська школа активно впроваджує у курсі навчання роботу з медіатекстами. Державний стандарт початкової освіти у розріз мовно-літературної галузі визначає результати навчання як щодо сприйняття, аналізу, інтерпретації, критичного оцінювання інформації в різних видах текстів, так і в медіатекстах.

Навчальним результатом для 1 циклу початкової школи щодо аналізу та інтерпретації текстів є те, що «учень визначає тему художнього твору а також медіатексту», а для 2 циклу – « визначає форму і пояснює зміст простого медіатексту». Щодо оцінювання, по в 1 циклі навчання учень « висловлює думки щодо простих медіатекстів», а в 2 циклі – «описує враження від змісту і форми медіатексту[1]».

Поява таких вимог у Державному стандарті початкової освіти викликана часом, оскільки бути грамотним у XXI столітті – це окрім традиційного поняття бути і медіаграмотним.

Слід зазначити, що сучасна педагогіка не зовсім визначилася з термінологією у цій сфері, тому часто поняття «медіатекст» залишається доволі дискусійним і досі не існує єдиного визначення даного поняття. У вузькому розумінні медіатекст зводять до sms-повідомлення у смартфоні чи посту в соціальних мережах. Втім можна будь-який текст, що розтиражований для широкого загалу вважати медіатекстом (журнальна стаття, стаття на вебсайті, рекламний ролик тощо).

Безумовно, подібна невизначеність створює труднощі для вчителів, розробників програм та авторів підручників, котрим необхідно забезпечити навчальні результати, визначені Державним стандартом у роботі з медіатекстом. На сьогодні найбільш прийнятним є визначення медіатексту як тексту, який є доступний для користувача (читача, слухача, глядача) через сучасні медіа (газети, журнали, рекламу, радіо, телебачення, інтернет, смартфон).

Медіатексти існують різних видів: аудіальні, візуальні, аудіовізуальні). З огляду на це слід зазначити, що і читацька компетентність передбачає здатність читача працювати з усіма видами медіа, а не лише візуальними. У багатьох науково-пізнавальних фільмах чи і рекламних роликах важливою для розуміння є інформація, яка подається у вигляді титрів і не озвучується.

Розділ 3. Робота учителя-практика над становленням компетентного читача в новій українській школі

3.1 Перше знайомство з текстом. Вправи для першого періоду навчання

Формування в школярів навичок роботи з текстом — найважливіше завдання нової української школи. Метою вивчення української мови у 1 класі НУШ є формування в учнів елементарних навичок читання і письма, розвиток мовленнєвих умінь, збагачення, уточнення та активізація словникового запасу, удосконалення фонематичного слуху. Подальше навчання маленьких школярів буде неможливим, якщо ці навички сформованими не будуть. Навіть важко уявити, як зможе дитина орієнтуватися у морі шкільних текстів різного формату і направленості. Сформована навичка читання вміщає у себе, як мінімум, дві складові:

а) техніку читання (правильне і швидке сприйняття й озвучування слів)

б) розуміння тексту (змістове навантаження).

Ці складові, безумовно, взаємозалежні і витікають одна з одної: удосконалення техніки читання полегшує розуміння тексту, а зрозумілий текст краще і точніше сприймається. При цьому на перших етапах формування навичок читання у першому циклі (1 та 2 клас) більшої ваги надаю техніці, а в другому циклі (2-3 класи)— розумінню тексту.

У першому циклі навчання в НУШ дитині потрібна допомога для зняття психологічних бар'єрів, викликаних невдачами в читанні, а також для формування навичок читання, але тільки іншим шляхом, що відрізняється від виконання навчальних завдань чи виснажливих тренувань. Це шлях різних веселих вправ зі словами й текстами. Тому у своїй роботі з учнями у першому циклі навчання застосовую чимало вправ, які допомагають мені формувати їх читацьку компетентність.

Складові таблиці.

Вивчаючи поступово букви українського алфавіту, проводжу щоденну роботу зі складовими таблицями. Ставлю перед учнями різні завдання. Наприклад: називаю конкретну букву і говорю, як слід читати – стовпчиками чи рядочками, «ланцюжком» чи «хором». Також можна практикувати силу голосу та швидкість читання.

	а	о	у	е	і
б	ба аб аба	бо об обо	бу уб убу	бе еб ебе	бі іб ібі
в	ва ав ава	во ов ово	ву ув уву	ве ев еве	ві ів іві
г	га аг ага	го ог ого	гу уг угу	ге ег еге	гі іг ігі
ґ	ґа аґ	ґо оґ	ґу уґ	ґе ег	ґі іґ

	ага	оҒо	уғу	еҒе	іҒі
д	да ад ала	до од одо	ду уд уду	де ед еде	ді ід іді
ж	жа аж ажа	жо ож ожо	жу уж ужу	же еж еже	жі іж іжі
з	за аз аза	зо оз озо	зу уз узу	зе ез езе	зі із ізі
к	ка ак ака	ко ок око	ку ук уку	ке ек еке	кі ік ікі
л	ла ал ала	ло ол оло	лу ул улу	ле ел еле	лі іл ілі
м	ма ам ама	мо ом омо	му ум уму	ме ем еме	мі ім імі
н	на ан ана	но он оно	ну ун уну	не ен ене	ні ін іні
п	па ап апа	по оп опо	пу уп упу	пе еп епе	пі іп іпі
р	ра ар ара	ро ор оро	ру ур уру	ре ер ере	рі ір ірі
с	са ас аса	со ос осо	су ус усу	се ес есе	сі іс ісі
т	та ат ата	то от ото	ту ут уту	те ет ете	ті іт іті
ф	фа аф афа	фо оф офо	фу уф уфу	фе еф ефе	фі іф іфі
х	ха ах аха	хо ох охо	ху ух уху	хе ех ехе	хі іх іхі
ц	ца ац аца	цо оц оцо	цу уц уцу	це ец еце	ці іц іці
ч	ча ач ача	чо оч очо	чу уч учу	че еч ече	чі іч ічі
ш	ша аш аша	шо ош ошо	шу уш ушу	ше еш еше	ші іш іші
щ	ща ащ аща	що ощ ощо	щу ущ ущу	ще ещ еще	щі іщ іщі

1. Гра «Хвостик» Замість крапок встав букви так, щоб вони були закінченням усіх запропонованих слів.

Чис		каж	
Світ		парк	
Жит	ЛО	бар	АН
Теп		капк	
Са		тум	

Змага	***	букв	***
Чита		кобз	
Віта		ворот	
Навча		шахт	

Запропоновані вправи розвивають логічне мислення та збагачують словниковий запас учнів. Під час читання слова пропоную читати з різним темпом, удосконалюючи швидкість та уважність читання .

2. Гра «Склади слова»

Сой	соко
Гру	га
Ви	ша
Со	но
Небе	ром
Кни	са
Вік	да
Чай	ка
Прав	ки

Таку вправу іноді пропоную, використовуючи слова з прочитаного тексту. У такому випадку це буде не будь-який набір слів, а слова, які уже знайомі дітям і поєднані певним логічним смислом. Одночасно можна практикувати етимологічну чи тлумачну роботу над словом.

3. Гра «Буква загубилася»

У цих словах замість рисок уявляй букву «а» і прочитай їх.

М-м-, к-с-, п-рк-, м-вп-, М-к-р, п-рт-, х-л-т, хм-р-, к-б-н, г- р-ж, ч-йк-, к-н-рк-, л-в-нд-, -кв-л-нг, б-н-н .

У цих словах замість рисок уявляй букву «е» і прочитай їх.

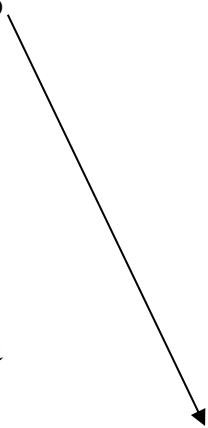
Л-в, ф-н, ж-л-, б-р-г, с-кр-т, с-рц-, ск-л-т, ф-рм-р, ч-р-п, м-ч, н-рв, н-р-ст, ш-д-вр, С-м-н.

У цих словах замість рисок уявляй букву «о» і прочитай їх.

М-л-к-, з-л-т-, -к-, б-л-т-, к-р-ль, с-м, ч-л-, с-н, п-т-п, к_р_п, р-т, к-л-, г-л-сн-, с-л-

4. Гра «Влуч у ціль»

Мило	ьнік
Небо	йарк
Кінь	отат
Село	літс
Віра	амам
Край	арів
Стіл	обен
Міст	абаб
Мама	агон
Тато	тсім
Баба	олим
Нога	олес

Такі ігри краще проводити у вигляді змагання. Гра розвиває швидкість, уважність і стимулює дитину до перемоги, а отже до удосконалення навичок читання.

5. Гра «Веселий старт»

В кожному слові читай тільки першу букву.

Тінь, афіша, кінь, асфальт, воля, жито, егоїст, вправа, дно, атака, чобіт, арфа, село, омар, бант, апетит, черевик, ангел.

В кожному слові читай тільки другу букву.

Агент, клас, сало, одяг, льон, ткач, томат, сніг, в'яз, квас, сіно, сварка, оса, горе, тмин, сам, університет, мер, жбан, масло, струм, сом, іграшка, зозуля, емаль.

Завдання слід виконувати швидко і уважно. Обов'язково проводжу словникову роботу. Зазвичай зашифрую фразеологічні звороти, що перегукуються чи то з темою уроку, чи з ідеєю прочитаного тексту.

7. Вправа «Чарівний ланцюжок»

Мак – рак – бак – лак – гак – так – сак .

Тік – сік – бік – рік – вік – лік – пік .

Мило – шило – жило – нило – пило – рило .

Вата – хата – Ната – лата – тата .

Пити – шити – лити – мити – жити – рити .

Гірка – дірка – зірка – мірка – нірка .

Лавка – лапка – ланка – ласка – латка .

Завдання дітей полягає у тому, щоб прочитати якомога швидше і безпомилково. Оскільки слова зазвичай відрізняються лише однією літерою, така вправа сприяє розвитку зосередженості і уважності під час читання.

8. Вправа «Пастка»

Глиб – гриб клен – клин
Плід – пліт зміст – зріст
Плач – плащ гість – вість
Сніг – сніп краб – граб
Звір – збір грім – грам
Грак – граб - сталь – стиль
Град – грам - балка – палка

8. Вправа «Прочитай словосполучення»

Вликийбдинк, високабшта, цікваннга, тонкйствбур, тжкапрця,
шкльнийурк,
куцйхвст.

Такі вправи допомагають розвинути логічне мислення школярів і стимулюють активність учнів на уроці.

9. Прочитай. Знайди «зайве» слово. Поясни свій вибір.

- 1) Слон, тигр, курча, мавпа, жирафа.
- 2) Вчитель, лікар, продавець, директор, сестра.
- 3) Мужній, сміливий, охайний, хоробрий, сильний.
- 4) Веселий, солодка, смачний, розумний, чарівний.
- 5) Кіт, миша, стіл, сорока, риба.
- 6) Струмок, струмочок, струм.
- 7) Співає, слухає, спів, йде, крокує.
- 8) Будинок, будити, побудував, будова, будівництво.
- 9) Вишиває, малює, грає, бурхливі, читає.

10. Вправа «Намистинки»

В цих словах склади великі букви справа наліво і знайдеш назви казок.

- 1) Коля, Оленка, Борис, Олесь, Люба, Оля, Костя.
- 2) Антон, Кіра, Петро, Інна, Руслан.
- 3) Ольга, Корній, Рита, Ірина, Світлана.
- 4) Андрій, Коля, Чарльз, Оля, Люба, Аркадій, Степан, Уляна, Роман.
- 5) Анна, Кіндрат, Чук, Олена, Василь, Оксана, Марія, Йосип, Юля, Діана.
- 6) Володя, Емілія, Люба, Раїса, Анна, Цезар.
- 7) Аліса, Зоя, Едуард, Рита, Ельвіра, Дмитро, Аркадій, Захар, Олег, Ксенія.
- 8) Анна, Богдан, Артем, Жанна, Арсен, Ніна, Валерія, Іван, Роман, Алла, Цибуліно.

11. «Шифрувальник».

Розшифруй та поясни значення прислів'їв .

Хо ка чеш چی - ти їс ла не на چی, си пе ди
1 5 2 7 4 3 6 8 11 13 9 12 10

(Хочеш їсти калачі – не сиди на печі..)
там Де ла. Ня, і си знан
4 1 7 3 5 6 2
(Де знання, там і сила.)

12. «Суцільні тексти»

У лісі

Навесні ми пішли до лісу. Зійшло сонце. Подихнув легенький вітерець.
Всі дерева в лісі заспівали. Кожне співало своєю пісню.
Бере заспівала ніжна пісню, а горобина сумну.
У дуба була мужня пісня, а у верби задумлива. Ось які пісні ми почули.

Єгор

Єгор першокласник. Він ходить до школи. У Єгора є друг Євген. Їм дуже подобається уроки малювання. Єгор малює нота, а Євген малює літнє сонечко, синє небо і багатоквітів.

13. Деформовані тексти

ни Сичка

дво нарі лобу но холод, пташиці й хозатілося гріпотись, а тирк вака у іквнілабуненавідчи. будьма, ещ й тиіслахоті.

Після таких вправ перевіряю усвідомлення прочитаного, поставивши кілька запитань за змістом.

3.2 Інтегрований підхід в НУШ – дієвий інструмент формування компетентного читача у другому циклі навчання молодших школярів

Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрований основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи)[1].

Інтеграція у Новій українській школі виявляється на різних рівнях:

міжгалузева інтеграція: досягнення передбачених Держстандартом навчальних результатів з різних освітніх галузей забезпечується певним навчальним курсом, наприклад інтегрований курс «Я досліджую світ» визначає навчальні результати з природничої, історичної, інформаційної, громадянської галузей;

предметна інтеграція: досягнення навчальних результатів з мови та літератури не виокремлюється, а поєднано в мовно-літературному курсі «Українська мова»;

змістова інтеграція: очікувані результати всіх змістових ліній, що подано у Типовій освітній програмі, групуються в межах певного відрізка часу на основі певної теми;

особистісна інтеграція: діти удосконалюють власні вміння і досягають необхідного поступу у навчальних ситуаціях, які забезпечує учитель з урахуванням індивідуальних особливостей і власного досвіду кожного.

Прояви різних рівнів інтеграції має чітко усвідомлювати учитель для організації роботи по формуванню читацької компетентності здобувачів освіти.

Забезпечуючи **міжгалузеву інтеграцію**, літературні тексти, з якими діти працюють на уроках читання, пов'язуються за змістом з темами інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Простежимо це на прикладі підручників для 3 класу з курсу «Українська мова» (автори Наталія Богданець- Білоскаленко та Юлія Шумейко

<https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-3-klas-2020/1-Ukr-mova-3kl/Ukr-mova--Zakharychuk/Chitan-3kl-2ch-Biloskal.pdf>

) та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Автори Надія Бібік та Галина Бондарчук

<https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/3-klas/ya-dosldzhuyu-svt-pdruchnik-dlya-3-klasu-zakladv-zagalno-seredno-osvti-u-2-kh-chastinakh/>

Таблиця 4 **Приклад реалізація міжпредметної інтеграції у 4 класі**

Тема інтеграції	Курс «Українська мова»	Курс «Я досліджую світ»
Школа. Шкільне приладдя. Книга	Розділ «Заглядає у вікно вересень-рум'янець» Тексти: Л. Компанієць «Отак у нас щодня», О. Вишня «Любіть книгу», І. Андрусяк «Про вміння читати», медіатекст «Дім, до живуть книги»	Розділ «Твоя школа» Теми: «Коли і де з'явилися перші школи?» «Шкільне приладдя: від минулого до сучасного» Проект-дослідження «Історія моєї школи»
Осінь. Прикмети осені. Явища природи.	Розділ «Осінній плащ природа одягає» Тексти: В. Демиденко «Восени», легенда «Бабине літо», Л. Федотова «Осінні пахощі», А. Приходько «Осінь»	Розділ «Природа – частина навколишнього середовища Теми: «Жива і нежива природа», «Дивовижні явища природи», « Народні прикмети»
Звичаї та обряди. Народні традиції.	Розділ « «Сію, сію, посіваю...» Тексти: легенди «Святий Миколай», Р. Завадович «Чому рипить сніжок», Ю. Ран « Святий Миколай», Г. Строкач «Рік добігає кінця»	Розділ «Ми всі різні» Теми: «Звичаї народів світу», «Як зустрічають Новий рік у різних країнах світу»
Символіка.	Розділ «Батьківщина в нас одна» Тексти: Ю. Хандожинська	Розділ «Людина – частина природи»

Державні і народні символи.	«Батьківщина», М.Морозець «Мандруючи Україною», медіатекст «Державні символи України», Н. Поклад «Прапор», В. Паронова «Тризуб», медіатекст «Тризуб – заповнене повідомлення від наших предків»	Теми: «Символіка – що це таке?», «Тварини – символи», «Державні символи України», «Українська мова – державна мова України», проєкт «Ми – громадяни України»
Народні ремесла	Розділ «Науково-художні твори» Медіатекст «Вишиванка», Н. Гербіш «Мандрівка з чарівним атласом», З. Мензатюк «Квітка з Петриківки»	Розділ «Людина – частина природи» Теми: «Народні ремесла», проєкт «Станьмо майстрами»
Україна на карті. Відомі українці.	Розділ «Була весна весела, щедра, мила...» Тексти: медіатекст «Леся Українка», Л. Українка «Стояла я і слухала весну», Т. Шевченко	Розділ «Україна і світ» Теми: «Відомі українці», «Україна – європейська країна»

Предметну інтеграцію забезпечую розробкою спеціальних кейсів – наборів видів діяльності, що пов’язані між собою і розгортаються навколо певного тексту (або медіатексту). Таким чином маю змогу вирішити завдання і мовної і літературної освіти не відокремлено, а в комплексі і взаємопроникно. Такий підхід кардинально змінює погляд на визначення «урок української мови». Якщо класично переважав словоцентричний підхід, то із застосуванням предметної інтеграції вдається реалізувати текстоцентричний підхід до вивчення мови. Так мовні і мовленнєві явища не вивчаються відсторонено, суто з наукової точки зору, а компетентісно, з виявленням їх у живому мовленні і в літературі.

Для прикладу візьмемо паралельно уроки мови та читання у 4 класі (підручник з мови за авторством Мар’яни Захарійчук

<https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-4-klas-2021/1-Ukr-mova-chytannya-4kl/Ukr-mova-4kl-Zakhariychuk-Bogdanets/Ukr-mova-ta-chytannya-4kl-Ch1-Zakhariychuk.pdf>

та підручник з читання авторів Наталії Богданець- Білоскаленко та Юлії Шумейко <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-4-klas-2021/1-Ukr-mova-chytannya-4kl/Ukr-mova-4kl-Zakhariychuk-Bogdanets/Ukr-mova-ta-chytannya-4kl-Ch2-Bohdanets-Biloskalenko.pdf>

Здійснюючи предметну інтеграцію в рамках інтегрованого курсу «Українська мова та література» працюю паралельно над віршем Грицька Бойка «Веремій» і над темою з мови «Фразеологізми. Значення найпоширеніших фразеологізмів». Робота спрощується і тим, що вивчення обох тем проходить в один часовий період, а отже цілком логічним буде проведення інтегрованого уроку, що дасть можливість глибше вивчити матеріал із застосуванням ряду цікавих вправ.

Фразеологізми

39. Прочитай вірш.
— От, — кажу я малечі, —
мовний вислів візьміть —
брати ноги на плечі.
Як його розуміть?

Стихи всі з настороги,
і хитринки в очах:
— Як це можна, щоб ноги
та були на плечах?
За Д. Білуосом

Розглянь малюнки. До якого з них можна вжити вислів **брати ноги на плечі** в значенні «тікати»?

17

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має Міністерство освіти і науки України <http://mon.gov.ua/> та Інститут модернізації змісту освіти <https://imzo.gov.ua>

Тікати — брати ноги на плечі; накивати п'ятами; дати драпака; тягу дати; змотати вудки; п'яти підмазувати; братися в ноги; брати ноги за пояс; брати ноги в руки; дати дмухача; дати драла.

Склади речення з одним із фразеологізмів.

Фразеологізми — це нероздільні стійкі сполучення слів. Їх можна замінити одним словом-синонімом. Наприклад: **лекти раків** — **червоніти**. Тлумачення фразеологізмів подано у фразеологічному словнику.

40. Прочитайте й обговоріть написане в таблиці.

Сполучення слів	Стіійкі нероздільні сполучення слів (фразеологізми)
дати хліба	дати перцю (покарати)
відкрита квартира	відкрита душа (щира людина)
набити гулю	набити руку (навчитися)

Склади два речення із фразеологізмами. Запиши.

Прочитайте виразно вірш.

Веремій

Це дідусь хороший мій, Що попробуй зрозумій!
Звуть його так — Веремій. В цирку був я з дідусем —
Так він дивно розмовляє, Ми там бачили усе:

14

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має Міністерство освіти і науки України <http://mon.gov.ua/> та Інститут модернізації змісту освіти <https://imzo.gov.ua>

І жонглера, і ведмедя
На швидкім велосипеді...
Я крутивсь, дідусь спитав:
— Ти прийшов **ловити гав**?
Ну й дідусь мій Веремій!
Що він каже? Зрозумій.
Грались ми з Рябком
кудлатим —
Посварилися із братом.
Брат мовчав, і я мовчав,
А дідусь обох повчав:
— Так до бійки недалеко!
Що це ви **розбили глека**?
Братик, плачучи, сказав:
— Глека я не розбивав!
Ну й дідусь мій Веремій!
Що він каже? Зрозумій.
Ми були біля криниці.
З неї я хотів напиться.
Нахилиюсь, гнуса, гнуса —
До води ж не дотягнусь...
А дідусь мій:
— Що? Попив?
Шилом патоки вхопив?
Знов мені не зрозуміло:

Тут — ні патоки, ні шила.
Ну й дідусь мій Веремій!
Що він каже? Зрозумій.
Братик спить ніяк не хоче:
Хоч і сонні в нього очі,
Вередує: — Я не ляжу!
А дідусь ласкаво каже:
— От якби ти зараз ліг,
Ти б заснув **без задніх ніг**!
Братик ліг, питає в нього:
— Де ж у мене задні ноги?
Ну й дідусь мій Веремій!
Що він каже? Зрозумій.
Я, сестричка й менший брат
Втрюх збирали виноград,
Сперечалися ми все,
Хто з нас кошик понесе.
Дідуса ми розгнівали:
— Що ви **кашу заварили**?
— Де ж та каша? —
 мовив брат. —
Ми ж збирали виноград!
Ну й дідусь мій Веремій!
Що він каже? Зрозумій.

1. Від імені кого ведеться розповідь? Про кого розкаже хлопчик? Що ви дізналися про дідуса із зачину вірша?

Рекомендовані вправи з теми:

Вправа 1.Продовжити прислів'я і записати їх:

- Треба нахилитися, щоб ...*
- Не плюй у криницю, бо ...*
- Людина без друзів, що ...*
- Краще гірка правда, ніж ...*

Вправа 2.Запишіть фразеологічні звороти і відповідні їм прислівники.

1. Дивитися згори вниз.	а) <i>приятно, тепло</i>
2. Дивитися вовком.	б) <i>зневажливо</i>
3. Дивитися приятним оком	в) <i>вороже</i>
4. Спояляти очима	г) <i>гнівно, презирливо</i>

Вправа 3. Конструювання. Подані речення потрібно закінчити фразеологізмами.

- 1). Місто він своє знає як...
- 2). Нові будинки ростуть як...
- 3). Крутиться зранку до вечора як...
- 4). Схожі ми з сестрою як...
- 5). Що йому не кажи, йому все як...
- 6). Приїзд давніх друзів був як...
- 7). Дощу цієї весни було мало як...
- 8). Після хорошої зарядки сон як...
- 9). Коли ми піднялися на гору, село було видно як...
- 10). Дізнавшись, що починається футбол, Сашка як...
- 11). Навколо була пільма хоч...
- 12). Працювали діти в саду не на...
- 13). Хлопці все літо жили...
- 14). Річку нашу можна перейти убрід, води в ній...
- 15). Будинок нашої бабусі знаходиться від нас за...
- 16). Вони в таборі живуть як...
- 17). Сашкові був потрібний цей велосипед як...
- 18). Батько так розтлумачив, що я пам'ятатиму до...

Вправа 4. Загадки-жарти(усно)

Чи буває душа в п'ятах?

Чи є ноги у книжки?

Що можна ламати без рук і без усякого знаряддя?

Коли беруть ноги на руки?

Чи можна сказати: майстер на обидві руки?

Чи можна вийти сухим з води?

Кому може бути море по коліна?

Чи можна носити воду в решеті?

Хто може зробити з мухи слона?

Коли енциклопедія може бути ходячою?

Вправа 5. З поданих речень випишіть фразеологізми, поясніть їх значення.

1. Не вмієш пекти хліба – будеш пекти раків. 2. Не хочу, щоб на мене усіх собак вішали. 3. Таке меле, що вуха в'януть. 4. Він лясніть і людей морочить. 5. Лестоцями душу вийме. 6. Недуга хоч кого до печінок дійме. 7. Брехня завжди боком вилазить. 8. П'ятами наживав – аж залопотіло.

Вправа 6. Пояснити лексичне значення фразеологізмів. Два-три фразеологізми ввести до самостійно складених речень (усно).

Точити теревені; бити байдики; мокрим рядом накрити; у сірка очей позичати; побити горшки; гнути кирпу; задніх пасти; передати куті меду; залити сала за шкуру.

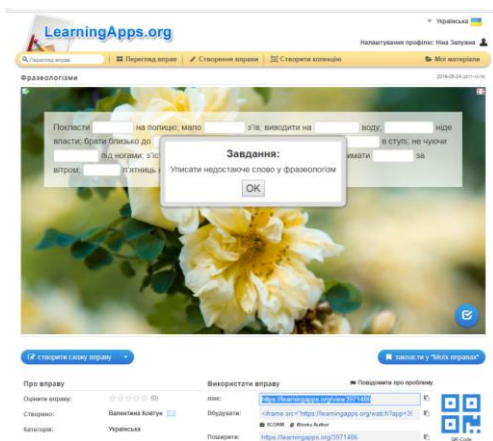
Вправа 7. Пояснити фразеологізми.

1. За тридев'ять земель (під самим носом). 2. Хоч у вухо бгай (хоч кілок на голові теши; хоч черепком вухо ріж); 3. Вивести кінці (сховати кінці у воду). 4. Пороху не вигадас (не винайде) (не в тім'я битий). 5. Не видавши слова (проворний на язик; язик без кісток) 6. Не викурити й ладаном (не заманити й калачем).

Вправа 8. Знайдіть відповідник значення до фразеологізмів.

Клювати носом	Бешкетувати
Сушити голову	Бути викритим на місці злочину
Біла пляма	Запам'ятати
Ходити на голові	Робити неможливе
Ліньки напали	Дрімати
Пійматися на гарячому	Недосліджені місця
Змокнути до нитки	Напружено думати
Діставати з-під землі	Лінуватися
Зарубати на носі	Дуже змокнути

Для глибокого вивчення теми та вивчення теми в умовах дистанційного чи змішаного навчання використовую сервіс <https://learningapps.org/3971486>
Використовую уже готові вправи та створюю свої.

Створення буктрейлера (переказ-демонстрація)

Цікавим видом роботи з текстом, який сприяє свідомому читанню – читанню з розумінням є створення буктрейлера. Він може бути оформленим у вигляді плаката, буклета чи створений за допомогою презентації у додатках PowerPoint чи Canva. Це створює нестандартний підхід до вивчення твору, а також вносить у вивчення дух новизни.

Урок літературного читання у 4 класі Народна казка «Золота пшениця»

Алгоритм роботи

1. Прочитай казку.
2. На аркуші за допомогою малюнків, наклейок, фломастерів відтвори сюжет.
3. Презентуй казку так, щоб у інших з'явилось бажання прочитати цей твір.

В умовах дистанційного чи змішаного навчання доцільним виявилось використання Google-форм для створення численних тестів на розуміння змісту чи встановлення зв'язків між частинами.

Надаємо посилання на частину з них:

<https://docs.google.com/forms/d/1-P9rvY3i9zvwG60IUxKxfKaUhSXCB2PG3K6i5FHcCsM/edit>

<https://docs.google.com/forms/d/1BTO-In4va8ZVHuOdC4U7tDdqdjgyD4b04nqby00DsZM/edit>

3.3 Діяльнісний підхід. Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо)

Система Daily 5 – це щоденна діяльність, яка допомагає учителю розвинути самостійність дітей під час читання та письма, формує стійкий інтерес до друкованого слова, надає учителю можливість працювати з учнями індивідуально та в малих групах. Працюючи в системі Daily 5, дитина має вибір, адже вибирає матеріал для читання, місце, спосіб тощо.

Мною помічено, що за таких умов маленький школяр виявляє більший інтерес до читання, докладає більше зусиль і навіть краще розуміє текст.

“10 кроків, щоб навчати та навчитись самостійності” – це унікальний та важливий елемент, який відрізняє системи Daily 5, 3 від інших навчальних систем:

Крок 1. Визнач, чого потрібно навчити.

Крок 2. Постав ціль та створи атмосферу терміновості.

Крок 3. Записуй бажані моделі поведінки на Я-схему.

Крок 4. Змоделюй найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змоделюй найменш бажану поведінку, тоді найбільш бажану.

Крок 6. Розмісти учнів по класу.

Крок 7. Тренуй та формуй витривалість.

Крок 8. Не заважай.

Крок 9. Використовуй тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору.

Крок 10. Проведи групове опитування, запитай: “Як все пройшло?”.

<https://nus.org.ua/articles/integrovanе-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/>

ЩОДЕННО:

1. Читання для себе
2. Письмо для себе
3. Читання для когось
4. Робота зі словами
5. Слухання

Процес введення у щоденну діяльність доволі кропіткий і тривалий. Починаю з визначення місця для щоденного читання, правил взаємодії, інструкцій щодо самостійного читання. Допмагають організувати роботу ввідні уроки, на яких учитель знайомить з названою системою роботи.

Система Daily 5 розроблена, щоб формувати в учнів витривалість та самостійність у кожному з її компонентів. Таким чином учні поступово вчаться бути повністю зайнятими змістовним, вправними читанням та письмом протягом тривалого проміжку часу.

Вправи системи Daily 5 є дуже різноманітними, тому це посилює мотивацію до читання та інтелектуальну зайнятість учнів. У той час, коли більшість дітей зайнята самостійним читанням чи письмом, учитель можемо працювати з окремими учнями, проводити індивідуальні заняття та працювати в малих групах відповідно до учнівських потреб.

Починаю роботу із системою Daily 5 спочатку з етапу “Читання про себе”. Навчити учнів читати про себе – це перший і важливий компонент системи Daily 5 та основа для створення самостійних читачів. Перед початком роботи із “Читанням про себе” проводимо такі базові уроки:

- три способи прочитати книгу;
- Я ОБИРАЮ потрібні книги;
- вибери вдале робоче місце.

Надзвичайно важливо провести на початку роботи з дитячим колективом перший вступний урок під назвою “Три способи прочитати книгу”. Ми говоримо дітям, що існують три способи прочитати книгу:

- читай картинки;
- читай слова;
- перекажи історію.

<https://docs.google.com/forms/d/1P6tNpsFUrhuzamm8KkJzsduN3dqygvGjTiePWYUb1aI/edit>

Це важливо для учнів, які ще погано читають чи не читають взагалі. Подібна практика переконує таких учнів, що вони теж можуть бути успішними і здатні прочитати книгу, якщо ми надаємо їм вибір читати в картинках, читати текст чи переказувати історію.

У системі Daily 5 закладений ключ до зростання самостійності – починаємо від простого, витрачаючи небагато часу (орієнтуємося на зацікавленість учнів процесом), робимо переходи та перерви. Поступово час на етапи щоденного читання збільшується, рівень зацікавленості та самостійності зростає. Ми рухаємося чітко і повільно спочатку для того, щоб мати швидкий поступ у майбутньому.

Не менш важливими для формування вдумливого читача є і інші компоненти Daily 5: письмо для себе, читання для когось, робота зі словами та слухання. Ввожу її в щоденну практику поступово, і невдовзі ці щоденні діяльності стають моментами нашого шкільного життя, що формують сучасну особистість яка любить, хоче і вміє працювати з текстом.

3.4 Щоденні вправи для формування достатнього темпу читання

Навичка ефективного критичного читання неможлива без навички читання у достатньому темпі. Її формую за допомогою **вправ на удосконалення темпу читання**:

1. **Вправи на розширення кута зору.** Наприклад «Кидок», коли учень читає простий незнайомий йому текст. Учитель дає команду заплющити очі. Учень із заплющеними очима промовляє ті слова, які він встиг читаючи побачити наперед.

2. **Вправи на миттєве розпізнавання слів під час читання** (картки-блискавки чи мультимедійні презентації).

3. **Постановка дихання.** Розучування скоромовок, дихальні вправи (чергування швидкого вдиху через ніс із повільними видихами ротом).

4. **Зорові та слухові диктанти.**

5. **Вправи на подолання регресій** (повторів):

а) попереднє пояснення і читання важких чи довгих слів;

б) закривання лінійкою прочитаного слова;

в) ритмічне постукування олівцем у ході читання;

6. **Вправа «Фініш».** Це вправа для розвитку швидкості читання і вміння виділяти основну (задану) інформацію. Учитель дає текст для мовчазного

читання і слово, групу слів чи речення, до якого діти мають якомога швидше дочитати. Дійшовши до цього слова, дитина подає сигнал рукою.

7. **Читання з решіткою, яка частково перекриває слова.** Важливо здогадатися і не зупиняючись читати далі.

8. **Багаторазове читання невеликого уривку, щоразу нарощуючи темп.**

9. **Читання слів, у яких переставлені склади, перевернуті літери чи замінені деякі з них на цифри.**

10. **Вправа «Титри»** - читання «втікаючого» тексту з використанням мільтимедіа.

11. **Читання рядків навпаки по літерах.** Написане читається дитиною справа наліво – кожне слово озвучується по літерах у зворотному від звичного порядку. Ця вправа розвиває здатність політерного аналізу кожного слова (прогнозування немає), створює установку на незвичне, несподіване поєднання звуків.

12. **Послідовне читання слів звично і навпаки.**

Перше слово читається звично, а наступне – навпаки і т.д. Ця розвиває уважність, сконцентрованість на читанні; дитина формує установку на те, що звичне читання – справа порівняно нескладна і цілком посильна.

13. **Читання тільки другої половини слів.** Під час читання ігнорується перша частина слова (уявна лінія поділу проходить приблизно посередині), а озвучується тільки друга. Ця вправа акцентує кінець слова як важливу для розуміння прочитаного частину. Вона призводить до зменшення розповсюджені помилки, коли правильно прочитується тільки початок слова, а кінець додумується чи перекручується. Для читання можуть бути надані як окремі слова, так і перетворений текст.

14. **Читання прихованих слів.** Дитині пропонують до читання текст, частина слів якого прикрита, заштрихована, замальована простими малюнками чи лініями, що перетинаються. Говоримо дитині, що чарівник хоче стати на заваді правильного читання, але виконання завдання може розвіяти злі чари.

15. **Читання слів, написаних пунктиром.** Дитині пропонують картки зі словами, літери в яких написані не повністю. Ступінь руйнування літер щоразу ускладнюю.

16. **Читання накладених одне на одне слів.** Кількість слів, що перетинаються чи накладаються, і щільність їх накладання щоразу збільшую.

17. **Читання рядків із прикритою нижньою частиною.** Смужку паперу накладаю так, щоб верхні частини літер було добре видно, а нижні були прикритими. Дитині пропоную, незважаючи на таку деформацію, спробувати прочитати текст. Зауважу, що на початковому етапі варто брати знайомі тексти, щоразу поступово переходячи до незнайомих.

18. **Читання з прикритою верхньою частиною слів.** Ця вправа аналогічна попередній, але складніша для відтворення. Ця вправа з секретом. Будь-яка тямуща дитина помітить, що в той час, коли читається верхній

рядок по половинках літер, нижній відкритий повністю, тож значно вигідніше швидко зафіксувати її а вже потім видати готовий результат. Багато дітей переходять на таку стратегію, цим самим вправляючись у швидкості читання. Ця вправа також вкрай важлива для формування словесно-логічної пам'яті, поскільки потрібно одночасно утримувати і верхній, і ще не озвучений нижній рядок.

19. **Читання перевернутого тексту.** Сторінка звичайного тексту перевертається догори. Така вправа допомагає завдяки зумисне уповільненому процесу читання розвиває здатність поєднувати політерний аналіз слів із значеннєвим прогнозуванням наступних слів.

Кожен учитель, безумовно, має чималий арсенал подібних вправ. Слід розуміти, що відпрацювання навичок правильного читання з достатнім темпом є не самоціль, а засіб, який зможе забезпечити свідоме *критичне і творче* читання. Ми маємо забезпечити синтез трьох компонентів читання – *сприймання, вимови і осмислення*. Якщо учень читає неправильно, перекручуючи слова, пропускаючи чи вставляючи склади, то він не зрозуміє змісту прочитаного; у , навпаки, якщо учень не розуміє значення слів, не вдумується у прочитане, то він може перекручувати слова, читати їх неправильно. Отож, між правильністю і свідомістю читання існує тісний зв'язок.

20. **Атака на вчителя.** Ця методика охоче сприймається дітьми, адже вони можуть помінятися місцями з учителем. Після опрацювання тексту пропоную дітям ставити запитання учителеві. Висуваю умову— буду відповідати тільки на розумні й цікаві запитання – «товсті запитання», а не запитання по змісту. Ця умова стимулює учнів складати запитання проблемного характеру.

3.5 Читання в парах (Читання з другом)

Читання в парах сприяє встановленню взаємодії здобувачів освіти, розвитку навичок активного слухання, діалогу, взаємо- та самоконтролю. Застосування таких вправ дає можливість співпрацювати учням, ретельно засвоюючи навчальний матеріал, діяти узгоджено, формулювати колегіальну думку.

Приклади вправ:

1. Об'єднайтеся у пари. Один учень виразно читає абзац. Прочитавши текст, учень сам має коротко одним реченням відповісти на запитання по змісту: «Яка головна думка тексту?». Інший учень ставить 2-3 запитання по змісту прочитаного. Після цього діти змінюють ролі. Перед початком роботи ділю текст на 2 чи 4 логічно завершені частини.

2. Об'єднайтеся у пари. Мовчки прочитайте запропонований фрагмент тексту. Після цього один переказує прочитане, а інший – уважно слухає і складає 2-3 запитання за змістом. Питання можуть записуватися.

3. Учні в парі мовчки читають запропонований текст. Після цього обговорюють його і складають декілька запитань по змісту, які потім запропонують для обговорення класові.

4. Працюючи з фрагментом тексту, придумайте разом одне «товсте запитання» - запитання, на яке не можна дати однозначну відповідь. У цей час решта дітей класу теж попарно працюють над цим же текстом чи його фрагментом. По завершенню роботи пари пропонують питання для обговорення своїм однокласникам .

Приклади «товстих запитань»:

3 клас <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-3-klas-2020/1-Ukr-mova-3kl/Ukr-mova--Zakharychuk/Chitan-3kl-2ch-Biloskal.pdf>

Дз. Матяш «Дівчинка і море»

За що могла дівчинка подякувати морю?

Що могли б уявити пасажери метро, коли вони чули запах моря?

Яку історію могло б розповісти море про затонулі кораблі?

О. Буцень «Полохливий гриб»

За що гриб міг би подякувати гілочці?

Як би дівчинка могла б описати гриб, який шукала?

Як можна охарактеризувати осіку, яка витратила на гриба всі свої листочки?

Л. Федорова «Осінні пахощі»

Чим тобі пахне осінь?

Чим пахнуть осінні тумани?

Н. Поклад «Добро і зло»

Наведи приклад з власного досвіду, коли б добро перемогло зло.

Як можна охарактеризувати чоловіка, який не піддався злу і вистояв перед ним?

Чи надійна дружба зі злом?

3.6 Читання з передбаченням

Названа стратегія розвиває аналітичні та прогностичні здібності, формує читацький смак та сприяє розвитку творчої уяви. Окрім того, дуже подобається дітям, оскільки вони якоюсь мірою стають причетними до процесу створення історії. Проілюструємо застосування технології "Читання з передбаченням», що була використана для опрацювання творів підручника за авторством Н. Богданець-Білокаленко та Ю Шумейко <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-3-klas-2020/1-Ukr-mova-3kl/Ukr-mova--Zakharychuk/Chitan-3kl-2ch-Biloskal.pdf>

Дз. Матяш «Дівчинка і море»

О. Буцень «Полохливий гриб»

Н. Поклад «Добро і зло»

Болгарська народна казка «Гостинні мурашки»

С. Товстенко «Коли пінгвіни були зеленими»

Г. Вдовиченко «Мишкова домашня миша»

Дж. Родарі «Шоколадна дорога»

Питання для роботи над назвами творів

Прочитай заголовок. Про що може іти мова у творі з такою назвою? Як тобі здається: це науково –популярний твір чи художній? Склади і запиши 3-5 речень про зміст цього твору. Поділися ними з однокласниками.

Прочитай твір. Чи правильними виявилися твої припущення?

Подібна робота може бути проведена не тільки над назвою твору, а і над ілюстраціями до тексту.

Робота над текстом З. Мензатюк «Ангел Золоте Волосся» 4 клас

<https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-4-klas-2021/1-Ukr-mova-chytannya-4kl/Ukr-mova-4kl-Zakhariychuk-Bogdanets/Ukr-mova-ta-chytannya-4kl-Ch2-Bohdanets-Biloskalenko.pdf>

Подивись на ілюстрацію до твору та прочитай заголовок.

Як тобі здається, про що може іти мова в творі?

Прочитай твір. Чи здійснилися твої передбачення?

3.7 Графічні організатори

Графічний організатор (органайзер) – це таблиця, колаж, схема, графік тощо, які можуть використовуватися задля того, щоб допомогти учням організувати навчання. Саме графічне відображення допомагає чітко простежити залежність подій, встановити взаємодію персонажів, продемонструвати систему головних понять з теми чи окремого твору.

Карта персонажів. Цей спосіб графічної організації можна використати на етапі структурування відомостей про персонажів. Карта персонажів може бути індивідуальна, парна (коли необхідне зіставлення) чи групова.

Семантична (ментальна) карта

Цей спосіб організації допомагає вибудувати ієрархію допоміжних понять задля того, щоб пояснити основну ідею Слова, ідеї, поняття розташовуємо радикально навколо основного поняття. Головне слово(поняття) пишемо посередині аркуша. Може бути малюнок чи схема до нього. Допоміжні поняття пишемо на додаткових гілках, що відходять від основного поняття. Використання допоміжних гілок допомагає дітям блискавично структурувати поняття та створити цілісну картину. Прикладами може бути семантична карта «Види казок», «Гімн»

3.8 Стратегії критичного читання

Завдання школи вбачаю у тому, щоб читання для дитини стало життєвою необхідністю. Сьогоднішній стрімкий темп життя з величезним потоком інформації вимагає вдумливого і критичного читача. Критичне читання вважаю такий спосіб читання, який передбачає усвідомлене сприйняття прочитаного і формування власної думки про це. Подібне читання дає можливість обдумувати прочитане і власні погляди стосовно тексту. Таким чином, учень має для себе накреслювати мету читання. Практикую створення картки запитань до тексту. Така робота може бути як індивідуальною, так і парною чи груповою.

Запитання до змісту твору Ю. Смаль «Артемкові друзі» з підручника для читання для 4 класу

<https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-4-klas-2021/1-Ukr-mova-chytannya-4kl/Ukr-mova-4kl-Zakhariychuk-Bogdanets/Ukr-mova-ta-chytannya-4kl-Ch2-Bohdanets-Biloskalenko.pdf>

Попрацюйте в парах. Поставте однокласнику чи однокласниці запитання за змістом оповідання « таким чином, щоб вони починалися словами:

Хто.....

Чому....

Звідки....

Де...

Коли...

Куди...

Скільки...

Для чого...

(Відповіді дітей:

Хто бігав алеями міського парку? Хто є головними героями твору? Хто попросив назбирати листочків? Хто спостерігав за грою дітей?...

Чому діти зупинилися? Чому плакав Артемко? Чому хвилювалася мама? Чому діти вирішили забрати павучка додому?...

Звідки упав останній барвистий листок? Звідки спустився павучок?...

Де було житло павучка? Де гралися діти? Де розмістили павучка?

Коли відбуваються події твору? Коли діти вирішили забрати павучка додому? Коли павучок здивувався?...

Куди вирішили діти піти після прогулянки? Куди помістили павучка?...

Скільки часу пробув павучок у будинку дітей?

Для чого діти збирали листочки?)

«Кубування»

Кубування є методом навчання, що спрощує і урізноманітнює полегшує вивчення різних сторін теми. Пропоную учням відповісти на шість різних запитань щодо теми вивчення. Цей підхід передбачає використання кубика із написаними на кожній грані вказівками щодо напряму мислення або письма.

Наприклад, можливі такі вказівки на гранях куба:

1. Опиши це (колір, форма, розміри).
2. Порівняй це (на що це схоже? від чого це відрізняється?).
3. Добери асоціації (про що змушує думати? що спадає на думку?).
4. Проаналізуй це (скажіть, яким чином це зроблено? ви це знаєте? ви можете це вгадати?).
5. Як його використати (знайти застосування; яким чином це можна застосувати?).
6. Запропонувати аргументи «за» або «проти» цього (що в ньому доброго чи поганого? займіть певну позицію, використайте повний діапазон аргументів від логічних до безглузких).

Учні можуть виконувати кубування в парі, потім об'єднатися в групи. Слід провести через кубик слово. Це може бути літературний термін,

визначення або якась інша назва. Дуже важливо застосовувати кубування до того, що вже добре відомо учням. Кубування можна використати і на етапі актуалізації, і на етапі рефлексії.

Наприклад, при вивченні тексту О. Іваненко «Дубок» використовуємо кубування для роботи зі словом «жолудь»

Сенкан — це форма вільного вірша з п'яти рядків, що синтезує інформацію, яку отримали під час вивчення нового матеріалу. Цей вид роботи можна застосовувати і на уроках мови, і на уроках читання. Сенкан сприяє підтримці інтересу до теми вивчення, допомагає глянути на речі під незвичним кутом.

1-й рядок — тема (іменник, який є темою сенкану);

2-й рядок — записують два слова — прикметники, що є означеннями теми;

3-й рядок — дія (3 дієслова), пов'язані з темою;

4-й рядок — фраза з чотирьох слів, що виражає ставлення до теми, висловлюється розуміння теми;

5-й рядок — записують одне слово — іменник, що є синонімом (висновком) до теми.

«Сенкан» використовуємо на етапі актуалізації знань, перевірки домашнього завдання, усвідомлення, закріплення, повторення матеріалу. Формує в учнів властивість узагальнювати, систематизувати інформацію, виділяти широкі думки та оформляти їх стисло. Подібна робота потребує детального аналізу на основі глибокого розуміння матеріалу.

Жолудь
Лискучий, гладенький.
Лежав, виблискував,
проростав.
Жолудь мріяв стати дубом.
Діброва.

Конвалія
Ніжна, тендітна.
Дзвенить, зустрічає,
тремтить.
Ніжна конвалія вітала
весну.
Аромат

ЗХД Знаємо. – Хочемо дізнатися. – Дізналися

Цей прийом полягає в аналізі етапів та врешті решт результатів вивчення. Детальна робота організовується в думку « Тепер ми знаємо... Що ми думали про це спочатку? Що нам варто робити для того, щоб дізнатися?

Метод можна використовувати для того, щоб структурувати увесь урок. На етапі актуалізації прошу учнів подумати над тим, що їм відомо з теми цього уроку. Звісно, учні засвоюють знання краще, коли вони є не об'єктами, а суб'єктами навчання. Активне навчання відбувається тоді, коли учні:

- пригадують відоме;

- ставлять запитання;
- підтверджують свої нові знання.

Креслю таблицю на дошці чи на великому аркуші паперу. Прошу учнів назвати те, що їм відомо з цієї теми. Записую їхні ідеї в стовпчик «Що відомо?». Прошу учнів поставити запитання з цієї теми. Спочатку вони можуть проаналізувати вже відоме та відзначити, де їхні знання є неповними. Записую їхні запитання до таблиці у стовпчик «Про що хочемо дізнатися?». За потреби, додаю кілька власних запитань. Далі учням необхідно прочитати текст, прослухати розповідь учителя, щось вивчити або виконати певне дослідження. Учням слід нагадувати, щоб шукали відповіді на власні запитання та відзначали всі нові ідеї, на які не очікували.

Учні повідомляють про те, що вони дізналися з тексту. Спочатку вони називають відповіді, що знайшли на свої запитання у підручнику, а потім — усі цікаві або важливі ідеї, що виявили. Записую це до таблиці в стовпчик «Про що дізналися?». Найкраще цю методику застосовувати на прикладі науково-популярних текстів, адже тонка структура художніх не може спрощуватися до наборів фактів. Підручники для уроків читання за авторством Н. Богданець-Білоskalенко та Ю. Шумейко мають чимало медіатекстів у рубриці «Цікавинки зі скриньки» у тему творів, що даються для читання.

Цікавинки зі скриньки

- ◆ Павуки дуже добре адаптуються до навколишнього середовища. Вони здатні виживати в найскладніших умовах. Завдяки цьому павуки заселили всі материки, крім Антарктиди.
- ◆ Найбільший павук у світі Терафоза блонда в дорослому віці виростає до 30 см і може полювати на мишей, жаб та ящірок.
- ◆ Найменшими є павуки Пату. Десять дорослих особин можуть поміститися на кінчику олівця.
- ◆ Більшість павуків живуть майже рік. Та є види павуків, наприклад тарантули, які можуть жити приблизно 15 років.

Цікавинки зі скриньки

- ◆ Дуб у багатьох народів, зокрема й в українського, у давнину вважали символом могутності та сили.
- ◆ Деревину дуба високо цінують завдяки міцності та довговічності.
- ◆ Дуб потребує великої кількості води. Доросле дерево споживає майже 200 л води на добу.
- ◆ Зображення дуба можна побачити на гербах багатьох міст.
- ◆ У середньому дуб живе майже 400 років. Але є і довгожителі. Найстаріший дуб в Україні росте понад 1200 років у селі Стужиці Закарпатської області.

«Діаграма (кола) Венна»

Діаграма Венна будується на двох або більше великих колах, що частково накладаються одне на одного так, що посередині утворюється спільний простір. Інформацію, що стосується кожної проблеми, фіксують в окремому коло, а в спільну частину записують інформацію, що стосується всіх виділених складових. Цю стратегію використовую на етапі перевірки домашнього завдання, усвідомленні змісту та закріплення. Варто пам'ятати, що важливим етапом роботи є синтез: пошук спільної площини для всіх виділених кіл.

Після двохвилинної самостійної роботи груп учителі слід надати кожній групі слово для коментарів або створити у класній кімнаті «галерею»,

прикріпивши створені групові діаграми на стінах з їх подальшим оглядом. Застосування цього виду роботи допомагає учням глибше зрозуміти зміст виучуваного матеріалу, суть поняття знайти першопричини подій, проаналізувавши факти.

Наприклад, порівняльна характеристика народної казки «Ріпка» і цієї ж казки у обробці Івана Франка у 4 класі.

3.9 Спрямоване читання

Це своєрідний метод керованого читання, читання із завданням.

Читаємо та ставимо запитання.

Пропоную учням по ходу читання тексту конструювати і записувати запитання. Ці запитання згодом можуть бути використані як матеріал у підготовці до тестової діагностичної роботи

Читання із зупинками

Цей метод застосовую для того, щоб формувати в учнів здатність аналізувати, виділяти головне. Прошу читати мовчки про себе» конкретну частину тексту і зупинитися тоді, коли вони знайдуть відповідь на запитання, яке було поставлене перед початком читання.

Читання з позначками

Читання з позначками

Знайома інформація <small>(я це вже знав)</small>	V
Нова інформація для мене <small>(це для мене нове)</small>	+
Суперечлива інформація <small>(я думав інакше)</small>	-
Недостатня інформація <small>(про це хотілося б дізнатися більше)</small>	?

Яка красива наша Україна — рідний край, наша Батьківщина! Величаві гори, оксамитові ліси, безмежні степи, безкрає море, пшеничні лани! Про неї говорять: солов'їна, писанкова, барвінкова, завітчана пшеницею, мальвами та чорнобривцями!

Багата й прекрасна наша країна. На її полях колосяться пшениця та жито, ростуть гречка, кукурудза, усміхаються до сонця жовті соняхи, наливаються соком виноград, яблука, груші, сливи, кавуни й дині. Україна має родючу землю, вугілля, залізо, нафту й газ.

На півдні нашу країну омивають теплі моря — Чорне й Азовське. Є також глибокі озера та повноводні річки. А ще вражають красою величаві гори — Карпати й Кримські.

В Україні живуть українці, поляки, угорці, болгари, кримські татари, румуни, росіяни, євреї, молдовани, білоруси, греки, гагаузи та представники інших народів.

У цьому розділі ви зможете помилуватися красою рідних просторів, зазирнути в історичне минуле та, звісно, дізнатися про щось нове.

У дитинстві мами й бабусі читали вам багато казок. Одні створив народ, їх називають **народними**, або **фольклорними**. Інші написані конкретними письменницями та письменниками, тому їх називають **авторськими**, або **літературними**.

Жанр літературної казки улюблений серед українських письменників і письменниць. У попередніх класах ви читали літературні казки Івана Франка, Лесі Українки, Василя Сухомлинського. А в цьому році ви ознайомитеся з літературними казками Оксани Іваненко, Сашка Дерманського, Василя Симоненка.

Коли ви читаєте літературні казки, то помічаєте: одні з них написані за мотивами народної казки, а інші — це авторський задум. У них багато фантастичного й незвичайного. Ці твори мають авторку або автора, який (яка) у відомий зміст народної казки чи описаної події (внесла) щось власне та неповторне.

Стратегію «Читання з позначками» використовую для читання наукових та науково-популярних текстів. Ставлю за мету стимулювати оцінювальну діяльність учнів у процесі сприйняття та обдумування інформації під час читання. Ставлячи позначки, учень не лише сприймає прочитане, а й оцінює власне розуміння тексту за критеріями, які пропонує вчитель. Використання стратегії вимагає від учня бути вдумливим та зосередженим під час читання. **Алгоритм роботи за стратегією**

Крок 1. Визначаю текст для читання.

Крок 2. Знайомлю учнів з умовними позначками, якими вони мають позначати прочитане:

«V» — я знав це (відома інформація);

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я не знав цього (нова інформація);

«?» — у мене з'явилося запитання стосовно цієї інформації («Я хочу про це запитати»).

Крок 3. Розміщую плакат з позначками на видному місці. Учні можуть звернутися до нього, якщо забудуть, як виглядає позначка, чи що вона означає.

Крок 4. Пояснюю учням, що оцінювати потрібно не кожне слово, а ціле речення або абзац, де описаний певний факт.

Крок 5. Демонструю, як би я ставила позначки в тексті.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши ключові освітні документи сучасної реформи початкової освіти – Державний стандарт початкової освіти, закон «Про повну загальну середню освіту», Концепцію Нової української школи – та узагальнивши результати власного педагогічного досвіду, дійшла висновку, що формування читацької компетентності молодшого школяра – обов'язкова і необхідна умова інтегрованого підходу в системі компетентісного навчання та запорука успішної самореалізації здобувача освіти.

Простеживши в динаміці рівень і глибину сформованості наскрізного вміння «читання з розумінням» у обох циклах як то його визначено Державним стандартом початкової освіти і порівнявши його зміст відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, дійшла висновку, що учитель у власній педагогічній діяльності має поступово і безперервно поглиблювати і розширювати суттєві характеристики зазначеного наскрізного вміння, забезпечуючи таким чином принципи доступності, послідовності і систематичності у навчанні.

Зосередження у посібнику на особливостях формування читацької компетентності учнів початкових класів в умовах інтегрованого навчання зумовило показ на реальному матеріалі уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та курсу «Українська мова» того, як за допомогою текстів різної функціональної природи (текстів для отримання естетичної насолоди – тобто текстів художніх – так званих, текстів фікшн) та текстів для розширення уявлень про навколишній світ – текстів нон-фікшн) втілювати ідею міжпредметної інтеграції, формуючи таким чином читацьку компетентність. У подальшій педагогічній діяльності планую і надалі активно впроваджувати поєднання текстів різної природи, якщо вони, як і наведених прикладах, поєднуються тематично.

Досвід роботи з формування читацької компетенції молодших школярів знайшов прихильників серед колег закладу. Тому впроваджую у практику проведення майстер-класів по роботі з різними типами текстів; семінарів-практикумів, відкритих уроків; реалізую себе як тренер НУШ.

У подальшому планую продовжувати накопичувати практичний матеріал – вправи, літературні ігри, інтерактивні кейси, які допоможуть урізноманітнити види роботи з текстом і сприятимуть активності школярів.

Просвітницьку діяльність як учителя направляю на те, щоб усебічно розвивати читацьку спроможність учнів початкової школи, демонструючи для них важливу позицію: значна частина їхнього життя – це взаємодія з текстом; і саме від їх здатності читати вдумливо, з розумінням; вміння аналізувати текст, прогнозувати події, критично мислити, робити висновки залежить значною мірою і їх успішна самореалізація в житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти-[Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>
2. Державний стандарт базової середньої освіти – [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
3. Закон Україна «Про освіту» – [Електронний ресурс]. Режим доступу:
https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-12.htm
4. Закон «Про повну загальну середню освіту» – [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
5. Концепція нової української школи– [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
6. Вашуленко Оксана, науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА:ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ– [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://lib.iitta.gov.ua/714341/1/Читацька%20компетентність.pdf>
7. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи– [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/>
8. Коваль Г.П., Іванова Л.І., Суржук Т.Б. Методика читання: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 280 с.
9. Літературне читання. 2–4 класи загальноосвітніх навчальних закладів / [Савченко О.Я., Мартиненко В. О., Науменко В. О., Колеснікова Н. М., Лаптева Л. І.] – [Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://old.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/02_lit_chit.pdf
10. Мартиненко В. Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір / В. Мартиненко. // Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: дидактико-методичні аспекти: Дайджест 2. – Донецьк: Каштан, 2012. – с.55-63

11. PISA: читацька грамотність - Т. С. Вакуленко 2017– [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://nuschool.com.ua/lessons/literature/pisa/index.html>
12. PISA. Програма міжнародного оцінювання учнів: Інформаційні матеріали. / Укладачі Вакуленко Т., Ломакович С. Київ. 2016
13. Старагіна І., Терещенко В., Панченков В. Нова українська школа: Розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник. - Харків: Соняшник, 2020. - 175с.
14. Явоненко М. В. Система творчих завдань міжпредметного характеру як засіб розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09 / Марина Валеріївна Явоненко; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2007. – 21 с.